

» Opera in de kijker

Lodewijk Mortelmans' opera De kinderen der zee in De Munt

Op 22 en 24 november 2020 brengt de Munt twee concertante uitvoeringen van De kinderen der zee, Lodewijk Mortelmans' enige opera. In de aanloop naar die uitvoeringen, serveren we u hier elke maand informatie over deze opera die honderd jaar geleden in Antwerpen gecreëerd werd. In deze en volgende nieuwsbrieven kan u de inzichten lezen van Mortelmansbiograaf prof. Jan Broeckx:

Partituur

Samenvatting

Tweede bedrijf

Het tweede bedrijf, in tegenstelling met het eerste en het derde in een trek geschreven, is bijzonder evenwichtig van bouw. Lyrische en dramatische, bewogene en intieme gedeelten volgen elkaar in bijna regelmatig rythme op.

De orkestrale inzichten zijn volledig met de vocale en dramatische noodzakelijkheden in overeenstemming gebracht, en behoudens de uitgewerkte symphonie in het derde tooneel, is er niets dat den gang van de actie zou vertragen, en zelfs daar is dat dan nog door de psychologische ontleding geboden. Over harmonisatie plyphonie en orkestratie is ter plaatse gesproken.

Derde bedrijf

Het derde bedrijf wordt gansch beheerscht, op scenisch gebied, door den storm, op psychologisch gebied door het voorgevoel en de voltrekking van het tragisch Noodlot.

Voorspel

Het voorspel brengt, in verkorten vorm, de beide motieven van den storm achter elkaar ten gehoor, het eerste door de snaren, het tweede met versterking van bazuinen.

Eerste tooneel

Het eerste tooneel is een recitativische beurtzang tusschen Petrus en Frederik, grootendeels in de orkestrale symphonie ingewerkt, zoodat men niet van een instrumentale omlijsting, maar veeleer van een orkestraal stramien kan spreken. Dit is zuiver constructief, in drieledigen vorm opgevat, met lang divertimento, op fragmenten van het tweede motief van den storm, en met een korte re-expositie, die na enkele maten reeds in het tweede tooneel uitmond.

Tweede tooneel

Dit, zeer kort, wordt gezongen door Stella, Geertrui en Petrus, waarbij de zang, nog steeds recitativisch, streng thematisch gebleven is, en samen met het orkest de verdere ontwikkeling van het tweede motief van den storm voortzet.

Derde tooneel

Het derde tooneel, tusschen Stella en Ivo, kom, na een overgangspassage, waar, op een vrije melodische ontwikkeling in het orkest het eerste thema van den storm wordt hervat, tot een herneming van Ivo's lied.

Dit is, na de bewogenheid en het overwegend rhythmische van voorgaande tafereelen, een psychologisch rustpunt, en een lyrisch tusschenspel.

Stella herneemt het zeer gevarieerde thema van het Gebed, dat langzamerhand samenvloeit met de omkeering van het tweede motief van den Storm, echter niet op polyphone wijze, maar door geleidelijke rhythmische en melodische vervorming. Het wordt ondersteund door akkoordische harmonisatie, die, door tremolo's, het bewegene van het gebeuren steeds intenser maakt. Het tooneel wordt afgesloten door een fragmentarisch hernemen van het liefdemotief, door tamelijk uitgebreide orkestrale tusschenspelen onderbroken.

Vierde tooneel

Het vierde tooneel wordt gansch beheerscht door de re-expositie van de beide motieven van den Storm, waarop Stella, in recitativische en nogal vrije melodieën haar angst uitzingt. Het zwaartepunt ligt hier echter in de lyrisch-beschrijvende orkestpartij.

Vijfde tooneel

Het vijfde tooneel is het koor der visschersvrouwen, met het thema van het Gebed, onderlijnd en onderbroken door een bewogen partituur, waarin het tweede motief van den Storm verwerkt is. Daartusschen door Stella, in korte recitativische zinnen, het verhaal van de schipbreuk, wat aan dit tooneel een expressieve tweeledigheid, maar tevens een zeer bewogen, dramatische spanning verleent.

Zesde tooneel

In het zesde tooneel wordt het koor voortgezet, maar van lyrisch wordt het nu actearend. Het is niet langer als harmonische eenheid gebruikt, maar versplinterd in verschillende groepen, die elkaar afwisselen, eerst in canonische, later in gestrekte schrijfwijze, zoodat dit tooneel niet alleen het dramatisch, maar ook het psychologisch hoogtepunt van het werk wordt.

Zevende tooneel

Het zevende tooneel, Ivo's strijd tusschen plicht en liefde, is vrij-recitativisch in de solopartijen, maar het orkest komt tot thematische vermenging, waar de voornaamste motieven van het gansche werk, deze van den Storm, van de Liefde, van de Hoop en van den Strijd en van het Noodlot, door elkaar heen worden gebruikt, om de zielsconflicten, meer op muzikaal-ontroerende dan op materialistische wijze, uit te drukken.

Achtste en negende tooneel

De actie zelve verloopt nu zeer snel. Nauwelijks heeft Geertrui in het achtste tooneel haar angst over het lot van Ivo kunnen uitzongen, wanneer reeds het slottoneel (negende tooneel) de tragische ontknooping brengt. Hier hebben dichter en toondichter zich uitstekend aan elkaar aangepast, door ieder realistisch gebeuren zooveel mogelijk te suggereeren en zoo weinig mogelijk te ontleden.

Het slottoneel wordt hoofdzakelijk gedragen door het koor, Petrus, Geertrui en Stella.

Prachtig is de juxtapositie van de vreugde-uitroepen van het koor, in vrije melodische ontwikkeling, en de tragische toon van het orkest, streng gebonden aan het thema van den Strijd en het Noodlot. Tenslotte wordt de smartelijke toon overgenomen door het koor, bij het ten tooneele veren van Ivo's lichaam, zoodat het geheel eindigt in een aangrijpend geweeklaag, waarbij het orkest, als laatste phrase, het aanvangsmotief van de zee herhaalt, dat klinkt als de synthese van gansch het werk, het onmeedoogende en overschillige ruischen der elementen over menschelijk leed en noodlot heen.

Bron: Jan Broeckx, *Lodewijk Mortelmans*, Antwerpen: Standaard-Boekhandel, 1945, p. 290-292.